

Η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής παρέμβασης για τη σεξουαλική αγωγή σε εκπαιδευτικούς Δημοτικής εκπαίδευσης και επισκέπτες υγείας στην Κύπρο

Αναστασία Χριστοφή

Δρ., Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό της Σχολής Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Frederick, Κύπρος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, από την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτή. Καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία του προγράμματος διαδραματίζει η εκπαίδευση του εκπαιδευτή στον τομέα αυτό.

Σκοπός: Η αξιολόγηση του βαθμού της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής παρέμβασης για τη σεξουαλική αγωγή σε εκπαιδευτές σεξουαλικής αγωγής (επισκέπτες υγείας και εκπαιδευτικούς) στη Δημοτική Εκπαίδευση στην Κύπρο και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της μεταξύ τους συνεργασίας στη διδασκαλία του θέματος.

Μεθοδολογία: Το δείγμα για την εκπαιδευτική παρέμβαση αποτελείται από 18 άτομα (12 επισκέπτριες υγείας και 6 εκπαιδευτικούς). Τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το ημιδομημένο ερωτηματολόγιο (πριν και μετά την παρέμβαση), η κλίμακα μέτρησης της αυτοεκτίμησης και τα πρωτόκολλα παρατήρησης και συνέντευξης. Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο ανάλυσης δεδομένων SPSS version 22 και συγκεκριμένα οι μέθοδοι κατανομής συχνότητας (αθροιστική συχνότητα), ανάλυση t-test για εξαρτημένα δείγματα και ποιοτική ανάλυση των συνεντεύξεων.

Αποτελέσματα: Διαπιστώθηκαν διαφορές στους μέσους όρους πριν και μετά την εκπαιδευτική παρέμβαση στις αντιλήψεις του δείγματος για τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής (20.27/23.00) και του επίπεδου στο οποίο κατατάσσει τον εαυτό του το δείγμα σε αυτά τα χαρακτηριστικά (18.88/21.33), οι οποίες ήταν στατιστικά σημαντικές ($p=0.40$, $p=0.03$ αντίστοιχα). Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι το δείγμα στην πλειονότητά του επιθυμεί τη συνεργασία στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής.

Συμπεράσματα: Τα ευρήματα που προκύπτουν εισηγούνται ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση που εφαρμόστηκε ήταν αποτελεσματική δεδομένου ότι αυτή φάνηκε να βελτιώνει τις αντιλήψεις, τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες και την άνεση του δείγματος στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Επιπλέον, για αποτελεσματικότερη διδασκαλία του θέματος διαπιστώθηκε η ανάγκη συνεργασίας των εκπαιδευτικών και επισκεπτών/τριών υγείας. Ως εκ τούτου, διαφαίνεται η αναγκαιότητα παροχής προϋπηρεσιακής και ενδοϋπηρεσιακής εκπαίδευσης για θέματα σεξουαλικής αγωγής σε επαγγελματίες που εφαρμόζουν σχετικά προγράμματα στα σχολεία, καθώς και η ενθάρρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας.

Λέξεις Κλειδιά: Σεξουαλική αγωγή, εκπαίδευση εκπαιδευτών, εμπόδια στη σεξουαλική αγωγή, χαρακτηριστικά εκπαιδευτών

Υπεύθυνος αλληλογραφίας: Αναστασία Χριστοφή
e-mail: chriana@cytanet.com.cy

Ημερομηνία υποβολής: 27/03/2021
Ημερομηνία δημοσίευσης: Δεκέμβριος 2021

Σημείωμα εκδότη: Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει την προσωπική άποψη της συγγραφέως.

Αναφορά του άρθρου ως: Χριστοφή Α. (2022). Η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής παρέμβασης για τη σεξουαλική αγωγή σε εκπαιδευτικούς Δημοτικής εκπαίδευσης και επισκέπτες υγείας στην Κύπρο. *Ελληνικό Περιοδικό Νοσηλευτικής Επιστήμης* 14(4): 34-46, doi: <https://doi.org/10.24283/hjns.202145>

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής εξαρτάται και από την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτή που την υλοποιεί
- Ο ρόλος της επιμόρφωσης/εκπαίδευσης του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής είναι καθοριστικός στην αποτελεσματικότητα του προγράμματος σεξουαλικής αγωγής
- Η επιμόρφωση βελτιώνει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες και την προσωπική άνεση του δείγματος στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής
- Η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών Δημοτικής Εκπαίδευσης και Επισκεπτών Υγείας είναι επιτακτική

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, στις περισσότερες χώρες, η Αγωγή και Προαγωγή Υγείας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τομέα της υγείας και της υγειονομικής περίθαλψης. Πληθώρα στρατηγικών και προληπτικών προγραμμάτων, τα οποία εστιάζουν σε διάφορα θέματα υγείας, έχουν αναπτυχθεί από διεθνείς οργανισμούς, με στόχο την προστασία, τη βελτίωση και την προαγωγή της υγείας. Η σεξουαλική αγωγή αποτελεί σημαντική ενότητα της Αγωγής Υγείας, που διεξάγεται στο πλαίσιο του σχολείου, διασφαλίζοντας ότι τα παιδιά και οι έφηβοι μέσω εμπειριών τυπικής και άτυπης μορφής, αποκτούν τις απαραίτητες γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες, αξίες και συμπεριφορές ώστε να μπορούν να πάρουν καλά πληροφορημένες αποφάσεις, που θα συμβάλουν στη διαφύλαξη και προαγωγή της υγείας τους. Η ένταξη της Αγωγής Υγείας, και ειδικότερα της σεξουαλικής αγωγής, στα αναλυτικά προγράμματα από πολύ μικρή ηλικία είναι σημαντική, δεδομένου ότι επιφέρει θετικά αποτελέσματα σε θέματα όπως η σεξουαλική κακοποίηση, η δημιουργία υγιών σχέσεων, η ανάπτυξη δεξιοτήτων κ.α. (Walsh et al 2018, Li et al 2017, Pound 2017, Blaise 2009).

Πληθώρα ερευνών αναφέρουν ότι η αυτοπεποίθηση, η επαγγελματική ανάπτυξη, οι ειδικές δεξιότητες, οι αντιλήψεις, οι στάσεις και οι ικανότητες των εκπαιδευτών είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία οποιουδήποτε προγράμματος σεξουαλικής αγωγής (Vamos et al 2020, Xiong et al, 2020, Johnson et al 2014, Duffy et al 2013, Kimmel et al 2013, Formby et al 2010, Parker et al 2009). Ως εκ τούτου, η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής εξαρτάται, μεταξύ άλλων παραγόντων, και από την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτή (Cohen et al 2012). Επιπλέον, η εστίαση των νέων στον τρόπο με τον οποίο παρέχονται τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο εκπαιδευτής σεξουαλικής αγωγής. Διάφορες έρευνες, αναφέρουν ότι νεαρά άτομα δήλωσαν προτίμηση στους εκπαιδευτές σεξουαλικής αγωγής

που είναι άρτια καταρτισμένοι, επαγγελματίες και έχουν άνεση στον χειρισμό ευαίσθητων θεμάτων όπως είναι τα σεξουαλικά θέματα (Οικογενειακός Προγραμματισμός 2014(8), Kimmel et al 2013, Kanahols et al 2011, O'Higgins & Gabhain, 2010, Sex education Forum 2008).

Η εφαρμογή της διεπιστημονικής προσέγγισης στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής επιβάλλεται από τη φύση και το περιεχόμενο των θεμάτων που καλύπτονται, τα οποία προέρχονται από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα (π.χ. υγεία, βιολογία, επιδημιολογία, ψυχολογία, κοινωνιολογία κ.τ.λ.) (Στάππα - Μουρτζίνη 2010). Πολλές έρευνες εστιάζουν στην ανάγκη εφαρμογής της διεπιστημονικής συνεργασίας στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής και αναφέρουν ότι αρέσει στους νέους να διδάσκονται το θέμα από ειδικούς –επαγγελματίες υγείας καθώς οι ειδικοί τείνουν να είναι λιγότερο επικριτικοί, περισσότερο ενημερωμένοι και καλύτεροι στην παροχή της σεξουαλικής αγωγής από τους εκπαιδευτικούς (Vamos et al 2020, Francis & De Palma 2015, Wood et al 2015, Formby 2010, Kimmel et al 2013, MacDonald et al 2011, O'Higgins & Gabhain, 2010). Επιπλέον, ευρήματα ερευνών αναφέρουν ότι οι ειδικοί σεξουαλικής αγωγής έκαναν τους μαθητές να αισθάνονται μεγαλύτερη εμπιστευτικότητα και λιγότερη αμηχανία λόγω της ανωνυμίας τους ή της μη στενής σχέσης μαζί τους (Kanahols et al 2011, Van Teijlingen et al., 2007).

Η σημασία του ρόλου της εκπαίδευσης-επιμόρφωσης στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτών σεξουαλικής αγωγής έχει διαπιστωθεί από πληθώρα ερευνών (Rhodes et al 2013, Hammig et al 2011, Menmuir & Kakavoulis 1999). Διάφορες μελέτες εισηγούνται ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν μεγαλύτερη ακαδημαϊκή προετοιμασία γύρω από θέματα σεξουαλικής αγωγής και που αντιλαμβάνονται τη δική τους σεξουαλική παιδεία ως επαρκή, αισθάνονται πιο ικανοί, πιο άνετοι και έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση να διδάξουν τέτοιου είδους θέματα (Hammig et al 2011, Sarma et al 2013). Επίσης, κάνουν πολύ μεγαλύτερη χρήση διαδρα-

στικών και συμμετοχικών μεθόδων διδασκαλίας συγκριτικά με τους μη εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς (Wood et al 2015, Sarma et al 2013), χρησιμοποιώντας κυρίως τη μέθοδο της συζήτησης και της ομαδικής εργασίας.

Ωστόσο, παρόλο που έχει διαπιστωθεί η ευεργετική επίδραση της εκπαίδευσης-επιμόρφωσης στην αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτών σεξουαλικής αγωγής εντούτοις, ακόμα και σήμερα, στις πλείστες χώρες, αυτή κρίνεται από ανεπαρκής έως ανύπαρκτη, γεγονός που αποτελεί για τους εκπαιδευτές ένα από τα βασικότερα εμπόδια στη διδασκαλία του θέματος (Francis et al 2015, Johnson et al 2014, Smith et al 2011, Apostolidou & Fontana 2003, Αυγερινού 2010, Γερούκη 2011). Επομένως, με βάση τα ευρήματα διεθνών ερευνών για ανεπαρκή εκπαίδευση των εκπαιδευτών σεξουαλικής αγωγής και την έλλειψη ερευνών για το θέμα αυτό στην Κύπρο, η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της παρούσας εκπαιδευτικής παρέμβασης κρίνεται σημαντική.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η αξιολόγηση του βαθμού της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής παρέμβασης που εφαρμόστηκε σε εκπαιδευτικούς δημοτικής εκπαίδευσης και επισκέπτες υγείας στην Κύπρο. Οι στόχοι της εκπαιδευτικής παρέμβασης είναι να εκτιμήσει κατά πόσο αυτή βελτιώνει τις αντιλήψεις του δείγματος για τη σεξουαλική αγωγή και παράλληλα να διερευνήσει κατά πόσο το δείγμα θεωρεί αναγκαία τη συνεργασία μεταξύ των δύο αυτών επιστημονικών κλάδων για τη διδασκαλία του θέματος.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο πριν και μετά την παρέμβαση για ποσοτική διερεύνηση των αντιλήψεων του δείγματος και ακολούθως της επίδρασης της εκπαιδευτικής παρέμβασης στις αντιλήψεις του δείγματος για τη σεξουαλική αγωγή. Πριν τη διεξαγωγή της μελέτης, έγινε πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε 7 άτομα (5 εκπαιδευτικούς και 2 επισκέπτες υγείας) ώστε να ελεγχθεί κατά πόσον η διατύπωση των ερωτήσεων είναι ακριβής και κατανοητή, εάν η διάταξη των ερωτήσεων ήταν ορθή και για να γίνει μια πρώτη εκτίμηση της εγκυρότητας περιεχομένου. Διαφάνηκε ότι υπήρξε δυσκολία στην κατανόηση δύο ερωτήσεων και έγιναν οι ανάλογες διορθώσεις. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2020. Στη συνέχεια έγινε ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω της παρατήρησης και των συνεντεύξεων.

Το δείγμα της εκπαιδευτικής παρέμβασης αποτέλεσαν 18 άτομα τα οποία παρακολούθησαν πέντε τρίωρα βιωματικά εργαστήρια με σκοπό την επιμόρφωσή τους στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Πραγματοποιήθηκε δειγματοληψία ευκολίας, δηλαδή δημιουργήθηκε ένα

δείγμα με επισκέπτριες υγείας και εκπαιδευτικούς που εθελοντικά δέχτηκαν να συμμετέχουν στην μελέτη και ήταν άμεσα προσβάσιμοι. Ο αρχικός αριθμός των ατόμων που εκδήλωσαν ενδιαφέρον ήταν 26 (12 εκπαιδευτικοί και 14 επισκέπτριες υγείας). Τελικά, μόνο 18 άτομα συμμετείχαν στην εκπαιδευτική παρέμβαση, καθώς 8 άτομα ακύρωσαν για προσωπικούς λόγους τη συμμετοχή τους (ποσοστό ανταπόκρισης $RR=69,2$).

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα. Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων έγινε με τη χρήση του ερωτηματολογίου πριν και μετά την εκπαιδευτική παρέμβαση τον Ιούνιο του 2020. Η διανομή των ερωτηματολογίων, πραγματοποιήθηκε από την ίδια την ερευνήτρια, η οποία ενημέρωσε τους συμμετέχοντες και επέλυσε απορίες πριν τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα εξής εργαλεία: α) το ημιδομημένο ερωτηματολόγιο για τη διερεύνηση των αντιλήψεων του δείγματος για τη σεξουαλική αγωγή, β) η ελληνική κλίμακα μέτρησης της αυτοεκτίμησης γ) πρωτόκολλο παρατήρησης και δ) πρωτόκολλο συνέντευξης.

Μετά από μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας, ως καταλληλότερο για την αξιολόγηση της παρούσας εκπαιδευτικής παρέμβασης κρίθηκε το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε από την κ. Γερούκη το 2011. Ακολούθως, έγινε διαφοροποίηση του ερωτηματολογίου και προσθήκη κάποιων ερωτήσεων που εξυπηρετούσαν τον σκοπό της εκπαιδευτικής παρέμβασης. Το αναθεωρημένο ερωτηματολόγιο που προέκυψε, αποτελείται από 7 βασικές κατηγορίες δηλώσεων (παραγόντων) και επιπλέον κάποιες άλλες δηλώσεις. Η ελληνική κλίμακα μέτρησης της αυτοεκτίμησης που επιλέχθηκε δημιουργήθηκε από τον κ. Ευστράτιο Παπάνη το 2011.

Το είδος της παρατήρησης που χρησιμοποιήθηκε για την εν λόγω έρευνα ήταν η συμμετοχική παρατήρηση (Ζαφειροπούλου 2015). Κατά τη διάρκεια και των πέντε βιωματικών εργαστηρίων (εκπαιδευτική παρέμβαση), η ερευνήτρια και μια ακόμα εκπαιδευτικός συμμετείχαν και ταυτόχρονα κατέγραφαν τις διάφορες παρατηρήσεις των 18 συμμετεχουσών με βάση το πρωτόκολλο παρατήρησης που χρησιμοποιήθηκε.

Στην παρούσα μελέτη, πραγματοποιήθηκαν 4 ημιδομημένες συνεντεύξεις (2 εκπαιδευτικοί και 2 επισκέπτριες υγείας) σύμφωνα με το πρωτόκολλο συνέντευξης, με σκοπό την εις βάθος διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις ήταν πολύ σημαντικά καθώς έγινε μια εις βάθος συζήτηση των θεμάτων, κάτι που δεν επιτεύχθηκε με το ερωτηματολόγιο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τον εμπλουτισμό των διαφόρων θεμάτων της σεξουαλικής αγωγής με περισσότερα δεδομένα. Επιπλέον, ο συνδυασμός των δύο

εργαλείων (ερωτηματολογίου και συνέντευξης), αποκάλυψε ποιοτικά αλλά και ποσοτικά δεδομένα για το υπό μελέτη θέμα. Τέλος, οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν και στη συνέχεια έγινε κωδικοποίηση και ανάλυσή τους.

Το πρόγραμμα επιμόρφωσης περιλάμβανε 5 τρίωρες συναντήσεις (βιωματικά εργαστήρια), κατά τη διάρκεια των οποίων χρησιμοποιήθηκε η ενεργητική/βιωματική μέθοδος εκπαίδευσης, όπως υπόδυση ρόλων, σενάρια, κουτί ερωτήσεων κ.α. Για τη χρησιμοποίηση του ερωτηματολογίου και της κλίμακας μέτρησης της αυτοεκτίμησης, εξασφαλίστηκαν, μέσω ηλεκτρονικής επικοινωνίας, οι αντίστοιχες άδειες από τους συγγραφείς. Επιπλέον, ελήφθη σχετική άδεια από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης (Κ.Ε.Ε.Α.) του Υπουργείου Παιδείας της Κύπρου για χρήση του ερωτηματολογίου. Τέλος, εξασφαλίστηκε ενυπόγραφη συγκατάθεση των συμμετεχόντων στα βιωματικά εργαστήρια και στις συνεντεύξεις.

Τα ποσοτικά δεδομένα της μελέτης αναλύθηκαν με το στατιστικό πακέτο SPSS version 22. Η στατιστική ανάλυση περιλαμβάνει την περιγραφική και την επαγωγική στατιστική. Όσον αφορά την περιγραφική στατιστική, τα προσωπικά δεδομένα εξετάστηκαν χρησιμοποιώντας την κατανομή συχνότητας (αθροιστική συχνότητα). Όσον αφορά την επαγωγική στατιστική, οι δηλώσεις σχετικά με τις αντιλήψεις του δείγματος για τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών σεξουαλικής αγωγής, το επίπεδο στο οποίο κατατάσσουν τον εαυτό τους σε αυτά τα χαρακτηριστικά, τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής και τους τρόπους συνεργασίας μεταξύ των δυο επαγγελματικών κλάδων, αναλύθηκαν με

τη χρήση της ανάλυσης t-test για εξαρτημένα δείγματα. Όσον αφορά την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συλλογής ποιοτικών δεδομένων, έγινε απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων (στάδιο 1). Ακολούθησε η μελέτη των δεδομένων που συλλέχθηκαν και η κωδικοποίησή τους (στάδιο 2). Μετά την κωδικοποίηση έγινε καταγραφή των στοιχείων κάτω από τις αντίστοιχες ενότητες (στάδιο 3). Τέλος, έγινε παρουσίαση των ευρημάτων και σύνδεσή τους με τη σχετική βιβλιογραφία (στάδιο 4). Για την ανάλυση των δεδομένων της παρατήρησης ακολουθήθηκε η ίδια διαδικασία.

Η διασφάλιση της αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου που αποτελεί την ποσοτική μελέτη, έγινε με τη χρήση της αξιοπιστίας εσωτερικής συνέπειας, με το συντελεστή Cronbach's Alpha, όπου το σύνολο των ερωτήσεων/δηλώσεων είχαν υψηλές τιμές $>.7$ Cronbach's Alpha. Όσον αφορά την εγκυρότητα του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε η εγκυρότητα περιεχομένου. Το ερωτηματολόγιο, υποβλήθηκε για αξιολόγηση σε μια ομάδα ειδικών για το θέμα. Συγκεκριμένα, στάλθηκε πιλοτικά σε 2 Επισκέπτριες Υγείας και 5 εκπαιδευτικούς Δημοτικής εκπαίδευσης για να διαπιστωθεί ότι όλες οι ερωτήσεις ήταν διατυπωμένες σωστά και γίνονται αντιληπτές από τις συμμετέχουσες. Έγινε ανατροφοδότηση από την πιλοτική ομάδα, η οποία και αποκλείστηκε από το δείγμα της έρευνας. Όσον αφορά την αξιοπιστία της κλίμακας αξιολόγησης της αυτοεκτίμησης, σύμφωνα με τον δημιουργό της ελέγχθηκε με τη στατιστική μέθοδο αξιοπιστίας Cronbach's Alpha με δείκτη $\alpha = 0.87 > 0.72$.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τα 18 άτομα που συμμετείχαν ήταν όλες γυναίκες, από

Πίνακας 1: Δείγμα ανά εκπαίδευση και εμπειρία στην διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής

	Εκπαιδευτικός	Επισκέπτης /τρία Υγείας	Σύνολο	Ποσοστό %
Προϋπηρεσιακή εκπαίδευση				
Ναι	0	6	6	33.3
Όχι	6	6	12	66.6
Σύνολο	6	12	18	100
Ενδουπηρεσιακή εκπαίδευση				
Ναι	1	8	9	50
Όχι	5	4	9	50
Σύνολο	6	12	18	100
Εμπειρία στη διδασκαλία της Σ.Α				
Ναι	2	10	12	66.6
Όχι	4	2	6	33.3
Σύνολο	6	12	18	100

Πίνακας 2: Δείγμα ανά προσωπική και εργασιακή αυτοεκτίμηση

	Ενδοπροσωπική Αυτοεκτίμηση	Ποσοστό %	Εργασιακή Αυτοεκτίμηση	Ποσοστό %
Παθολογικά χαμηλή	0	0	0	0
Υπερβολικά χαμηλή	0	0	0	0
Πολύ χαμηλή	0	0	0	0
Χαμηλή	0	0	0	0
Μέτρια προς χαμηλή	1	5.5	2	11.1
Μέτρια	3	16.6	2	11.1
Μέτρια προς υψηλή	4	22.2	2	11.1
Υψηλή	2	11.1	6	33.3
Πολύ υψηλή	4	22.2	4	22.2
Υπερβολικά υψηλή	3	16.6	1	5.5
Ναρκισσιστικά υψηλή	1	5.5	1	5.5
Σύνολο	18	100	18	100

τις οποίες οι 6 (33.3%) ήταν εκπαιδευτικοί δημοτικής εκπαίδευσης και 12 (66.6%) ήταν επισκέπτριες υγείας. Όσον αφορά την ηλικία τους, 5 (27.7%) από τις συμμετέχουσες ανήκαν στο ηλικιακό φάσμα των 25-30 ετών, 6 (33.3%) στο ηλικιακό φάσμα 31-40 και 7 (38.8%) στο ηλικιακό φάσμα 41-50 ετών. Όσον αφορά τα χρόνια υπηρεσίας, 8 (44.4%) συμμετέχουσες είχαν από 1 έως 10 χρόνια και 10 (55.5%) συμμετέχουσες είχαν πάνω από 10 χρόνια υπηρεσίας. Η πλειονότητα του δείγματος (66.6%, n=12) αναφέρει ότι δεν είχε προϋπηρεσία στην εκπαίδευση και το 50% (n=9) του δείγματος αναφέρει ότι δεν είχε ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών (83.33%, n=5) αναφέρει ότι δεν έχει λάβει ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση, σε αντίθεση με το 33.4% του δείγματος των επισκεπτριών υγείας. Όσον αφορά την εμπειρία στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, η πλειονότητα του δείγματος (66.6%, n=12) αναφέρει ότι έχει διδάξει σεξουαλική αγωγή, με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που έχουν διδάξει να εντοπίζεται ανάμεσα στο δείγμα των επισκεπτριών υγείας (83.3%, σε σύγκριση με 33.4% των εκπαιδευτικών). (Πίνακας 1)

Μέτρηση της αυτοεκτίμησης πριν την έναρξη της εκπαιδευτικής παρέμβασης

Με βάση αυτά τα αποτελέσματα διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των συμμετεχουσών είχαν υψηλή έως ναρκισσιστικά υψηλή προσωπική αυτοεκτίμηση, ενώ διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων είχαν υψηλή έως ναρκισσιστικά υψηλή εργασιακή αυτοεκτίμηση. (Πίνακας 2)

Ως βασικότερο εμπόδιο κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής αναφέρθηκε από όλους τους συμμετέχοντες η ανεπαρκής εκπαίδευση, ανεξάρτητα σε ποια

κατηγορία ανήκαν. Ωστόσο, η συμμετέχουσα που ανήκε στην κατηγορία της υψηλής έως ναρκισσιστικά υψηλής εργασιακής αυτοεκτίμησης συζήτησε πιο έντονα την ανάγκη για εκπαιδευτικό υλικό συγκριτικά με τις υπόλοιπες. Όσον αφορά τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, η συμμετέχουσα που ανήκε στην κατηγορία υψηλή έως ναρκισσιστικά υψηλή εργασιακή αυτοεκτίμηση, ανέφερε πιο πολλά οφέλη της σεξουαλικής αγωγής για τα παιδιά και τα ανέλυσε εκτενέστερα συγκριτικά με τις υπόλοιπες συνεντευξιζόμενες. Τέλος, όσον αφορά την συνεργασία κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, η συμμετέχουσα που ανήκε στην κατηγορία υψηλή έως ναρκισσιστικά υψηλή προσωπική αυτοεκτίμηση εστίασε περισσότερο στην ανάγκη συνεργασίας εκπαιδευτικών και επισκεπτών/τριών υγείας και ανέφερε αναλυτικά τον ρόλο του καθενός ξεχωριστά στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής.

Επίδραση της επιμόρφωσης

Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται οι διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των διαφόρων παραγόντων πριν και μετά την παρέμβαση. Όπως διαπιστώνεται, δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις αντιλήψεις του δείγματος που αφορούσαν τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής και τους τρόπους συνεργασίας. Αντίθετα, στατιστικά σημαντικές διαφορές υπήρξαν στις αντιλήψεις του δείγματος για τα χαρακτηριστικά και το επίπεδο των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής. Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος του βαθμού των αντιλήψεων για τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής που είχε το δείγμα πριν την παρέμβαση ήταν 20.27, ενώ ο αντίστοιχος μέσος

Πίνακας 3: Η επίδραση της επιμόρφωσης στους διάφορους παράγοντες πριν και μετά την παρέμβαση

Παράγοντες	Μέσος Όρος Πριν την παρέμβαση	Μέσος Όρος μετά την παρέμβαση	t	df	Sig
Επίπεδο χαρακτηριστικών εκπαιδευτών	18.88	21.33	-3.463	17	.003
Χαρακτηριστικά εκπαιδευτών	20.27	23.00	-2.927	17	.040
Αποτελέσματα σεξ. αγωγής	28.11	28.61	-.975	17	.343
Εμπόδια κατά τη διδασκαλία της σεξ. αγωγής	23.16	24.55	-.797	17	.437
Τρόποι συνεργασίας	1.777	2.055	-.950	17	.350

όρος μετά την παρέμβαση ήταν 23.00. Αυτή η διαφορά ήταν στατιστικά σημαντική, $t(17) = -2.927$, $p = .040$. Ο μέσος όρος του βαθμού των αντιλήψεων για το επίπεδο των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής που είχε το δείγμα πριν την παρέμβαση ήταν 18.88 ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος μετά την παρέμβαση ήταν 21.33. Αυτή η διαφορά ήταν στατιστικά σημαντική, $t(17) = -3.463$, $p = .003$. (Πίνακας 3)

Αποτελέσματα σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά

Η εκπαιδευτική παρέμβαση δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά. Ωστόσο, μέσα από τις δηλώσεις που έκαναν στις συνεντεύξεις, διαπιστώθηκε ότι βελτιώθηκαν οι αντιλήψεις τους για τα οφέλη της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά. Σύμφωνα με τα αποσπάσμα-

τα των συνεντεύξεων που παρουσιάζονται στον πίνακα 4, και οι τέσσερις συμμετέχουσες αναφέρουν ότι η σεξουαλική αγωγή, πέρα από τις γνώσεις που προσφέρει, αναπτύσσει και πολλές δεξιότητες, όπως αυτές της επικοινωνίας, της αποδοχής της διαφορετικότητας και του σεβασμού. Επιπλέον, ακόμα ένα πολύ σημαντικό εύρημα ήταν η αναφορά στα μακροχρόνια αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής όπως είναι η καθυστέρηση της έναρξης της σεξουαλικής ζωής, η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης και η οριοθέτηση. (Πίνακας 4)

Τρόποι συνεργασίας στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής

Η εκπαιδευτική παρέμβαση δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τους τρόπους συνεργασίας στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Αξίζει να

Πίνακας 4: Αποσπάσματα που αφορούν τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά

Αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά
E.Y 1 ... « Πιστεύω ότι τα οφέλη είναι πολύ περισσότερα για τους μαθητές από αυτά που είχα στο μυαλό μου... Περιλαμβάνει στάσεις, γνώσεις, συμπεριφορές όλα μαζί. Όσον αφορά τις δεξιότητες των μαθητών, πιστεύω θα αναπτύξουν την δεξιότητα για το πως να συμπεριφέρονται και πως να διαχειρίζονται κάποια πράγματα, να μην είναι τόσο ανώριμα..... Πιστεύω ότι μέσα τους θα καλλιεργηθεί μια κουλτούρα κατανόησης του αντίθετου φύλου και της διαφορετικότητας του κάθε παιδιού και νομίζω ότι θα μειωθεί και ο σχολικός εκφοβισμός. Για παράδειγμα ίσως να μην είναι τόσο προκλητικά κάποια παιδιά, να αποδέχονται την διαφορετικότητα πιο εύκολα.»
E.Y 2... «Πιστεύω ότι τα οφέλη είναι ότι τους κάνει να σκέφτονται πιο ώριμα και όταν σκέφτονται πιο ώριμα σημαίνει ότι αποφασίζουν όταν είναι πιο έτοιμοι να ξεκινήσουν την σεξουαλική τους ζωή και γνωρίζουν καλύτερα και τις συνέπειες τούτης της απόφασης. Οπότε πιστεύω ότι τούτο τους βοηθά να καθυστερήσουν την έναρξη της σεξουαλικής τους ζωής, να σέβονται πιο πολύ τον εαυτό τους, ενισχύει την αυτοεκτίμηση τους, την αυτοεικόνα τους, την αυτοπεποίθηση τους και κάμνει τους να έχουν μια πιο σταθερή άποψη και να είναι πιο δυνατοί ως προς την απόφαση τους δηλαδή να αποφασίσουν χωρίς να παρασυρθούν από άλλους... Οι δεξιότητες που αναπτύσσει είναι να μάθουν να αγαπούν τον εαυτό τους, να θέτουν όρια στους άλλους, να κάνουν κάτι όταν μόνο οι ίδιοι το θέλουν και όχι όταν οι άλλοι τους πιέζουν. Επίσης αναπτύσσει δεξιότητες επικοινωνίας, σεβασμού, εκτίμησης, αποδοχής του εαυτού τους και του διαφορετικού».
Εκπ. 3... Τα οφέλη που προσφέρει στους μαθητές είναι ζωτικής σημασίας... γιατί η σεξουαλική αγωγή είναι κάτι που οι μαθητές θα συναντήσουν στην ζωή τους, σαν παιδιά, σαν έφηβοι επομένως θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι ώστε να μην έρθουν μετά και οι μαθητές και οι γονείς προ εκπλήξεως... Κάνει τον άνθρωπο γενικά να είναι πιο συνειδητοποιημένος για τον ίδιο του τον εαυτό, να αναγνωρίζει ποια είναι τα όρια του, να ξέρει ποιες πράξεις θα τον βοηθήσουν και που πρέπει να σταματήσει γιατί θα ξεκινήσει να κάνει ζημιά στον εαυτό του. Επίσης, αναπτύσσει τις δεξιότητες επικοινωνίας, λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας »
Εκπ.4... «Ήταν πιο ξεκάθαρο πλέον πόσο ωφελεί και πόσο προάγει την υγεία ειδικά και για πιο μεγάλες ηλικίες του γυμνασίου, για έφηβους. Φάνηκε ότι συνδέεται με θετικά αποτελέσματα ως προς την ανάπτυξη των παιδιών και την διαπαιδαγώγησή τους... Σίγουρα αναπτύσσει και τις δεξιότητες των μαθητών. Δεν είναι μόνο γνώσεις που αποσκοπεί να δώσει αλλά και δεξιότητες και αξίες, είναι ένα πακέτο. Κατάλαβα ότι μέσα από ένα αβίαστο βιωματικό τρόπο μεταδίδεις γνώσεις και δεξιότητες στα παιδιά».

Πίνακας 5: Αποσπάσματα που αφορούν τον τρόπο συνεργασίας στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής

Συνεργασία στη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής
E.Y 1 ... « Για μένα αυτό που θα μας βοηθούσε να διδάξουμε τη σεξουαλική αγωγή, είναι η συνεργασία με τον δάσκαλο της τάξης γιατί τον εμπιστεύονται και παράλληλα τον γνωρίζουν και οι γονείς ώστε να μην έχουμε πολλές αντιδράσεις.»
E.Y 2... « Η συνεργασία μας με τους εκπαιδευτικούς πιστεύω ότι είναι σημαντική... Επομένως, ενώ έχουμε καλή συνεργασία πιστεύω ότι ο χρόνος που δίνεται για τούτα τα θέματα είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας.»
Εκπ 3... « Εγώ εκείνο που θα ήθελα να δω σε μετέπειτα στάδιο μέσα στην τάξη μου, φυσικά δεν έχει σχέση άμεση σχέση με τα σεμινάρια, είναι τούτο που είπα και πριν, να έρθει κάποιος επισκέπτης υγείας και να κάνουμε μαζί μια συνδιδασκαλία. Και θεωρώ ότι θα ήταν καλά να γίνει αλλά και να παραμείνει αυτή η συνεργασία γιατί ο εκπαιδευτικός έχει πιο πολλά το παιδαγωγικό κομμάτι αλλά και ο επισκέπτης υγείας από την άλλη επειδή είναι ο τομέας του ο συγκεκριμένος, ενημερώνεται πιο συχνά, ξέρει σίγουρα καλύτερα πως να προσεγγίσει το θέμα άρα νομίζω αν συνεργαστούν θα είναι ότι καλύτερο »
Εκπ 4... « Μια πιο στενή συνεργασία και αλληλεπίδραση με τους επισκέπτες υγείας θα ήταν πολύ βοηθητική»

σημειωθεί ότι ως δημοφιλέστερος τρόπος συνεργασίας μεταξύ των δύο επαγγελματικών ομάδων αναφέρθηκε η ταυτόχρονη συνεργασία μεταξύ επισκεπτριών υγείας και εκπαιδευτικών, με ποσοστό 77.8% πριν την εκπαιδευτική παρέμβαση και 83.3% μετά την εκπαιδευτική παρέμβαση.

Ωστόσο, παρόλο που δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά μετά την παρέμβαση σε αυτό τον τομέα, εντούτοις μέσα από τις δηλώσεις που έκαναν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων διαφάνηκε ότι θεωρούν αναγκαία τη συνεργασία στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής μεταξύ εκπαιδευτικών και επισκεπτών/τριών υγείας. Συγκεκριμένα, οι δύο επισκέπτριες υγείας ανέφεραν ότι η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, και ειδικότερα με το δάσκαλο της τάξης στη διδασκαλία της σεξουαλικής

αγωγής είναι πολύ σημαντική λόγω της σχέσης που έχει αναπτυχθεί μεταξύ εκπαιδευτικού, μαθητών και γονιών κάτι που, ενδεχομένως θα συμβάλει και στην πρόληψη αντιδράσεων από μέρους των γονιών για τη διδασκαλία του θέματος. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την αναγκαιότητα της συνεργασίας με τις επισκέπτριες υγείας καθώς τις θεωρούν «ειδικές» στο θέμα, ενώ θεωρούν ότι η δική τους εξειδίκευση στο παιδαγωγικό κομμάτι θα ενισχύσει αυτή τη συνεργασία.(Πίνακας 5)

Εμπόδια κατά τη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής

Η εκπαιδευτική παρέμβαση, δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Ωστόσο, φάνηκε ότι τα ίδια εμπόδια

Πίνακας 6: Αποσπάσματα από τις απαντήσεις του δείγματος αναφορικά με τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία σεξουαλικής αγωγής

Εμπόδια κατά τη διδασκαλία της στη σεξουαλική αγωγή
E.Y 1 ... « Ο πρώτος παράγοντας που εμποδίζει τους επισκέπτες υγείας είναι η ανεπαρκής εκπαίδευση και γι' αυτό πιστεύω ότι και κάποιοι συνάδερφοι δεν νιώθουν καθόλου άνετα να παρουσιάσουν τέτοια θέματα»... Άλλος παράγοντας για κάποιους συναδέλφους είναι ότι γονείς που είναι βαθιά θρησκευόμενοι έτυχε να μην στείλουν τα παιδιά τους όταν έκανα το μάθημα της εφηβείας... Επίσης η στήριξη από το σχολείο, γιατί εάν ο διευθυντής για παράδειγμα είναι εναντίον αυτών των διαλέξεων, σίγουρα και εσύ θα δυσκολευτείς πάρα πολύ να διεκπεραιώσεις και γενικότερα θα είσαι στοχοποιημένη...»
E.Y 2... « Η ανεπαρκής εκπαίδευση είναι ο κύριος παράγοντας που εμποδίζει γιατί όταν υπάρχει εκπαίδευση δεν υπάρχει φόβος... Άλλοι παράγοντες είναι κάποιες προσωπικές γνώμες, προσωπικά μου πιστεύω, προσωπικές αντιλήψεις που είχα, τούτα μπορεί να είναι εμπόδια. Η συνεργασία μας με τους εκπαιδευτικούς πιστεύω ότι είναι καλή, όμως ο εκπαιδευτικός χρόνος είναι ένας παράγοντας που εμποδίζει
Εκπ 1... « Ο πρώτος και κύριος παράγοντας για μένα είναι η επιμόρφωση..... Αν δεν έχω γνώσεις και δεξιότητες να διδάξω κάτι τότε δεν μπορώ να μπω μέσα στην τάξη και να έχω αυτοπεποίθηση και να μπορώ να έχω και μεταδοτικότητα. Έναν άλλο εμπόδιο που νομίζω ότι θα συναντούσα και συναντούμε είναι η απουσία του υλικού. Δηλαδή δεν έχει στα σχολεία ένα εγχειρίδιο ή τουλάχιστον κάποια φύλλα εργασίας που να έχουν σχέση με το συγκεκριμένο θέμα. Επίσης, άλλος παράγοντας είναι οι γονείς ή ο διευθυντής μπορεί να αποτελέσουν εμπόδια.
Εκπ 2... «Δεν έχουμε εκπαιδευτεί και βιωματικά για αυτά τα θέματα, γι αυτό υπάρχει και συχνά αντίληψη ότι είναι πολύ νωρίς στο δημοτικό να κάνουμε αυτά τα ...επίσης είναι δύσκολο γιατί ούτε στις αρχικές σπουδές μας είχαμε εκπαιδευτεί για αυτό το κομμάτι». Επίσης πιστεύω και τα προσωπικά ταμπού μπορεί να δυσκολεύουν, μπορεί κάποιος να θεωρεί ότι δεν είναι δουλειά του σχολείου γιατί είναι πολύ λεπτό θέμα, δηλαδή μπορεί να υπάρχουν αυτές οι αντιλήψεις, οι παραδοσιακές. Επίσης, το υλικό θα βοηθούσε πάρα πολύ. Ένας δάσκαλος θα δυσκολευτεί να παράγει μόνος του υλικό, θα διερωτάται αν είναι σωστό ή λάθος, στη σωστή βάση. Αν υπήρχε όμως υλικό που να καθοδηγεί λίγο τα βήματα μας θα ήταν πολύ βοηθητικό».

που αναφέρονται διεθνώς διαπιστώθηκαν και κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Συγκεκριμένα, ως κυριότερο εμπόδιο αναφέρθηκε η ανεπαρκής εκπαίδευση. Παράλληλα, ως συνέπειες της ανεπαρκούς εκπαίδευσης ανέφεραν το φόβο να διδάξουν το θέμα λόγω π.χ. πιθανής αντίδρασης των γονέων και έλλειψης άνεσης και αυτοπεποίθησης. Επίσης, πολύ σημαντικό εύρημα αποτελεί και το γεγονός ότι μόνο οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την απουσία υλικού ως εμπόδιο για τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, ενώ οι επισκέπτριες υγείας δεν έκαναν καμία αναφορά στο θέμα αυτό. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν αναπτύξει αρκετό εκπαιδευτικό υλικό για το θέμα. Αντίθετα, οι επισκέπτριες υγείας εδώ και αρκετά χρόνια διδάσκουν το θέμα και έχουν αναπτύξει αρκετά εκπαιδευτικά προγράμματα, επομένως το εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελεί για αυτές εμπόδιο στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Τέλος, η έλλειψη στήριξης από τη διεύθυνση του σχολείου και τα προσωπικά ταμπού αναφέρθηκαν και από τις τέσσερις συνεντευξαζόμενες ως εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. (Πίνακας 6)

Τα ευρήματα που εξάχθηκαν για την επίδραση της εκπαιδευτικής παρέμβασης θεωρούνται πολύ σημαντικά. Διαπιστώνεται ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση επηρέασε θετικά τις αντιλήψεις για τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες, προσωπική άνεση και αποδοχή της διαφορετικότητας) ενώ, παράλληλα, αύξησε το βαθμό του επίπεδου των γνώσεων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων, προσωπικής άνεσης και αποδοχής της διαφορετικότητας των συμμετεχουσών. Η εκπαιδευτική παρέμβαση ήταν αποτελεσματική, καθώς αύξησε τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες, την προσωπική άνεση και βελτίωσε προσωπικές αντιλήψεις όπως την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Για την διεξαγωγή της παρατήρησης χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συμμετοχικής παρατήρησης, ως μέθοδος αξιολόγησης των βιωματικών εργαστηρίων. Η παρατήρηση γινόταν κατά τη διάρκεια των βιωματικών εργαστηρίων από την ίδια την ερευνήτρια και μια εκπαιδευτικό. Συγκεκριμένα, γινόταν καταγραφή των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν στην κάθε συνάντηση και παράλληλα γινόταν συμπλήρωση του εντύπου της παρατήρησης. Η παρατήρηση έγινε και για τα πέντε βιωματικά εργαστήρια που διενεργήθηκαν. Στον πίνακα 7 παρουσιάζονται οι παρατηρήσεις των δύο παρατηρητών. (Πίνακας 7)

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η μελέτη αυτή επιχείρησε να διερευνήσει την επίδραση της εκπαιδευτικής παρέμβασης και της αυτοεκτίμησης στις αντιλήψεις του δείγματος για τη σεξουαλική αγωγή. Η εκπαιδευτική παρέμβαση φάνηκε να έχει επίδραση στις αντιλήψεις του δείγματος για τα χαρακτηρι-

στικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής και του επιπέδου στο οποίο κατατάσσουν τον εαυτό τους σε αυτά τα χαρακτηριστικά. Στα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής αγωγής περιλαμβάνονται οι γνώσεις για θέματα σεξουαλικής αγωγής, οι ικανότητες για χρήση νέων τεχνολογιών και νέων διδακτικών προσεγγίσεων, οι δεξιότητες επικοινωνίας καθώς και προσωπικά χαρακτηριστικά όπως η προσωπική άνεση και η αποδοχή της διαφορετικότητας. Αυτά τα ευρήματα έρχονται σε πλήρη συμφωνία με αυτά διεθνών ερευνών οι οποίες αναφέρουν ότι η εκπαίδευση-επιμόρφωση αυξάνει τις γνώσεις, βελτιώνει τις στάσεις, τις δεξιότητες/ικανότητες και την άνεση/αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτών σεξουαλικής αγωγής και συμβάλλει στην βελτίωση της ετοιμότητας και των προθέσεων για διδασκαλία τέτοιου είδους προγραμμάτων (Sarma et al 2013, Francis 2015, Rhodes et al 2013, Hammig et al 2011).

Όσον αφορά τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής και τους τρόπους συνεργασίας, διαπιστώνεται ότι συμφωνούν με ευρήματα ερευνών που αναφέρουν ότι από μόνη της η επιμόρφωση/εκπαίδευση δεν επιφέρει αλλαγές στις αντιλήψεις των εκπαιδευτών για τη σεξουαλική αγωγή καθώς απαιτείται να υπάρχει υποστήριξη τόσο από το σχολείο και τους συναδέλφους, όσο και από τους γονείς και την ευρύτερη κοινότητα. Αυτά τα ευρήματα συμφωνούν με ευρήματα διεθνών ερευνών που αναφέρουν την ανάπτυξη τέτοιων δεξιοτήτων στους μαθητές μέσα από τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής (Walsh et al 2018, Tanton et al 2015).

Η πλειονότητα των επισκεπτών υγείας έχει ικανοποιητική εκπαίδευση και εμπειρία στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Και αυτό το συμπέρασμα συμφωνεί με ευρήματα διεθνών ερευνών που αναφέρουν ότι οι «ειδικοί» εμφανίζονται να είναι πιο καταρτισμένοι και έμπειροι στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς (Young et al 2018, Kanahols et al 2011, Mac Donald et al 2011, O'Higgins & Gabbainn 2010, Lester & Allan 2006).

Η σημασία της συνεργασίας των εκπαιδευτικών με τους ειδικούς για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής αποτελεί δικλείδα ασφαλείας για την ορθότερη εκμάθηση των μαθητών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. (Poundetal 2017, Brewin et al 2014, Smith et al 2011, DeVries et al 2009). Αυτό το εύρημα συμφωνεί με τα ευρήματα πολλών ερευνών που αναφέρουν ότι η ανεπαρκής εκπαίδευση είναι ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια που συναντούν οι εκπαιδευτές σεξουαλικής αγωγής (Francis et al 2015, Johnson et al 2014, Apostolidou & Fontana 2003, Αυγερινού 2010, Γερούκη 2011).

Όσον αφορά τις αντιλήψεις οι οποίες φαίνεται να βελτιώθηκαν με την εκπαιδευτική παρέμβαση, αυτές αφορούσαν τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτή σεξουαλικής

Πίνακας 7: Αποτελέσματα παρατηρήσεων

Βιωματικές Δραστηριότητες	Δεν ισχύει					Ισχύει σε μικρό βαθμό					Ισχύει					Ισχύει σε μεγάλο βαθμό				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική																VV	VV	VV	VV	VV
Οι οδηγίες που δίνονταν ήταν ξεκάθαρες και σαφείς																VV	VV	VV	VV	VV
Η εκπαιδευτρια προωθούσε τη δημιουργική συνεργασία																VV	VV	VV	VV	VV
Η εκπαιδευτρια παρείχε κατευθυντήριες γραμμές εκεί και όπου ήταν απαραίτητο																VV	VV	VV	VV	VV
Οι συμμετέχοντες συμμετείχαν με άνεση στην δραστηριότητα																V	V	VV	VV	VV
Οι συμμετέχοντες ήθελαν συνεχώς βοήθεια	VV	VV				VV	VV	VV	VV	VV										
Ο χρόνος για την ολοκλήρωση της κάθε δραστηριότητας ήταν επαρκής																VV	VV	VV	VV	VV
Δυσκολεύονταν πολύ να εκτελέσουν την δραστηριότητα	VV	VV	VV	VV	VV															
Ήταν ενθουσιασμένοι με αυτή τη δραστηριότητα																VV	VV	VV	VV	VV
Οι συμμετέχοντες ανταποκρίνονταν στην δραστηριότητα																VV	VV	VV	VV	VV
Βαρέθηκαν σε αυτή τη δραστηριότητα	VV	VV	VV	VV	VV															
Ολοκλήρωσαν με επιτυχία τη δραστηριότητα																VV	VV	VV	VV	VV
Συμμετείχαν όλα τα μέλη στην ομάδα											V	V				V	VV	V	VV	VV
Ολοκλήρωσαν με δυσκολία τη δραστηριότητα	VV	VV																VV		
Δεν ολοκλήρωσαν τη δραστηριότητα	VV	VV	VV	VV	VV															
Υποστήριξαν ο ένας τον άλλο στην δραστηριότητα											V	V	VV			V	V		VV	VV
Η εκπαιδευτρια προώθησε τη παραγωγική συζήτηση των συμμετεχόντων																VV	VV	VV	VV	VV

αγωγής καθώς και το επίπεδο που κατέταξαν τον εαυτό τους σε αυτά τα χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να ειπωθεί ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση συνέβαλε στην βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και της άνεσης του δείγματος στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, συμπέρασμα το οποίο συμφωνεί με ευρήματα διεθνών ερευνών. Αντίθετα, η εκπαιδευτική παρέμβαση δεν φαίνεται να βελτιώνει τις αντιλήψεις για τα αποτελέσματα της σεξουαλικής αγωγής στα παιδιά, για τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής και τους τρόπους συνεργασίας. Σύμφωνα με ευρήματα ερευνών, για να επιτευχθούν αλλαγές και βελτιώσεις στις αντιλήψεις αυτές, δεν αρκεί μόνο η εκπαίδευση/επιμόρφωση, αλλά χρειάζεται και η υποστήριξη από την διεύθυνση, τους γονείς και τους συναδέλφους, η ύπαρξη ευρύτερης πολιτικής για το θέμα και η προσαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής, ώστε να είναι πολιτισμικά κατάλληλα (Wood et al 2020, Young et al 2018, Li et al 2017, Francis et al 2015, Browns 2015, Johnson et al 2014, Smith & Harrison 2013, Kasonde 2013, Picot et al 2012, Mukoma 2009).

Πρόσφατες έρευνες προτείνουν ως ορθή πρακτική τη συνεργασία των εκπαιδευτικών με ειδικούς υγείας για την αποτελεσματική παροχή της σεξουαλικής αγωγής (Pound et al 2017, Brewin et al 2014). Σύμφωνα με την

UNESCO (2018), θετικότερα αποτελέσματα στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής παρατηρούνται όταν υπάρχει συνεργασία ειδικών υγείας με εκπαιδευτικούς κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού, της εφαρμογής αλλά και της αξιολόγησης των προγραμμάτων.

Τέλος, όσον αφορά την άνεση και την αυτοπεποίθηση, μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι οι εκπαιδευτές σεξουαλικής αγωγής που έχουν μεγαλύτερη ακαδημαϊκή εκπαίδευση στο θέμα αντιλαμβάνονται τη σεξουαλική τους παιδεία ως επαρκή, αισθάνονται πιο ικανοί, πιο άνετοι και έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για να διδάξουν τέτοιου είδους θέματα (Vamos et al 2020, Francis & De Palma 2015, Wood et al 2015, Sarma et al 2013, Rhodes et al 2013, Herr et al 2012, Hammig et al 2011).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, τόσο από την παρατήρηση των βιωματικών εργαστηρίων, όσο και από τις συνεντεύξεις διαφαίνεται η ανάγκη εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών αλλά και η παροχή ευκαιριών για απόκτηση εμπειρίας στη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής. Σε ότι αφορά τους τρόπους συνεργασίας κατά τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής, η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των δύο επαγγελματικών κλάδων κρίνεται αναγκαία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Apostolidou, M., & Fontana, D. (2003). Teacher attitudes towards health education in Greek-speaking Cyprus schools. *Health Education*, 103(2), 75-83.
- Blaise, M. (2009). "What a girl wants, what a girl needs": Responding to sex, gender, and sexuality in the early childhood classroom. *Journal of Research in Childhood Education*, 23(4), 450-460.
- Brewin, D., Koren, A., Morgan, B., Shipley, S., & Hardy, R. L. (2014). Behind closed doors: school nurses and sexual education. *The journal of school nursing*, 30(1), 31-41.
- Browes, N. C. (2015). Comprehensive sexuality education, culture and gender: the effect of the cultural setting on a sexuality education programme in Ethiopia. *Sex Education*, 15(6), 655-670.
- Cohen, J. N., Byers, E. S., & Sears, H. A. (2012). Factors affecting Canadian teachers' willingness to teach sexual health education. *Sex Education*, 12(3), 299-316.
- Duffy, B., Fotinatos, N., Smith, A., & Burke, J. (2013). Puberty, health and sexual education in Australian regional primary schools: Year 5 and 6 teacher perceptions. *Sex Education*, 13(2), 186-203.
- Formby, E., Hirst, J., Owen, J., Hayter, M., & Stapleton, H. (2010). 'Selling it as a holistic health provision and not just about condoms...': Sexual health services in school settings: current models and their relationship with sex and relationships education policy and provision. *Sex Education*, 10(4), 423-435.
- Francis, D. A., & DePalma, R. (2015). 'You need to have some guts to teach': Teacher preparation and characteristics for the teaching of sexuality and HIV/AIDS education in South African schools. *Sahara-J: Journal of Social Aspects of Hiv/Aids*, 12(1), 30-38.
- Hammig, B., Ogletree, R., & Wycoff-Horn, M. R. (2011). The relationship between professional preparation and class structure on health instruction in the secondary classroom. *Journal of School Health*, 81(9), 513-519.
- Herr, S. W., Telljohann, S. K., Price, J. H., Dake, J. A., & Stone, G. E. (2012). High school health education teachers' perceptions and practices related to teaching HIV prevention. *Journal of School Health*, 82(11), 514-521.
- Johnson, R. L., Sendall, M. C., & McCuaig, L. A. (2014). Primary schools and the delivery of relationships and sexuality education: the experience of Queensland teachers. *Sex Education*, 14(4), 359-374.
- Kanahols, A. F., Magnusson, H., & Alehagen, S. (2011). Swedish adolescents' experiences of educational sessions at Youth Clinics. *Sexual & reproductive healthcare*, 2(3), 119-123.
- Kasonde, M. (2013). Perception of teachers to sexuality education in secondary schools in Gaborone, Botswana (Doctoral dissertation, Stellenbosch: Stellenbosch University).
- Kimmel, A., Williams, T. T., Veinot, T. C., Campbell, B., Campbell, T. R., Valacak, M., & Kruger, D. J. (2013). 'I make sure I am safe and I make sure I have myself in every way possible': African-American youth perspectives on sexuality education. *Sex education*, 13(2), 172-185.
- Lester, C., & Allan, A. (2006). Teenage sexual health needs: asking the consumers. *Health Education*.
- Li, C., Cheng, Z., Wu, T., Liang, X., Gaoshan, J., Li, L., & Tang, K. (2017). The relationships of school-based sexuality education, sexual knowledge and sexual behaviors—a study of 18,000 Chinese college students. *Reproductive health*, 14(1), 1-9.
- MacDonald, J. A., Gagnon, A. J., Mitchell, C., Di Meglio, G., Rennick, J. E., & Cox, J. (2011). Asking to listen: towards a youth perspective on sexual health education and needs. *Sex Education*, 11(4), 443-457.
- Menmuir, J., & Kakavoulis, A. (1999). Sexual development and education in early years: A study of attitudes of pre-school staff in Greece and Scotland. *Early Child Development and Care*, 149(1), 27-45.
- Mukoma, W., Flisher, A. J., Ahmed, N., Jansen, S., Mathews, C., Klepp, K. I., & Schaalma, H. (2009). Process evaluation of a school-based HIV/AIDS intervention in South Africa. *Scandinavian journal of public health*, 37(2_suppl), 37-47.
- O'Higgins, S., & Gabhainn, S. N. (2010). Youth participation in setting the agenda: learning outcomes for sex education in Ireland. *Sex Education*, 10(4), 387-403.
- Parker, R., Wellings, K., & Lazarus, J. V. (2009). Sexuality education in Europe: An overview of current policies. *Sex Education*, 9(3), 227-242.
- Picot, J., Shepherd, J., Kavanagh, J., Cooper, K., Harden, A., Barnett-Page, E., ... & Frampton, G. K. (2012). Behavioural interventions for the prevention of sexually transmitted infections in young people aged 13–19 years: a systematic review. *Health Education Research*, 27(3), 495-512.
- Pound, P., Denford, S., Shucksmith, J., Tanton, C., Johnson, A. M., Owen, & Campbell, R. (2017). What is best practice in sex and relationship education? A synthesis of evidence, including stakeholders' views. *BMJ open*, 7(5).
- Rhodes, D. L., Kirchofer, G., Hammig, B. J., & Ogletree, R. J. (2013). Influence of professional preparation and class structure on sexuality topics taught in middle and high schools. *Journal of School Health*, 83(5), 343-349.
- Sarma, H., & Oliveras, E. (2013). Implementing HIV/AIDS education: impact of teachers' training on HIV/AIDS education in Bangladesh. *Journal of health, population, and nutrition*, 31(1), 20.
- Sex Education Forum (2008). Young people's survey on sex and relationships education. Accessed 3/7/2017 from: <http://www.ncb.org.uk/media/333301/pdf>
- Smith, K. A., & Harrison, A. (2013). Teachers' attitudes towards adolescent sexuality and life skills education in rural South Africa. *Sex education*, 13(1), 68-81.
- Smith, A., Schlichthorst, M., Mitchell, A., Walsh, J., Lyons, A., Blackman, P., & Pitts, M. (2011). Sexuality education in Australian secondary schools 2010. Melbourne: Australian Research Centre in Sex Health and Society, La Trobe University.
- Tanton, C., Jones, K. G., Macdowall, W., Clifton, S., Mitchell, K. R., Datta, J., & Wellings, K. (2015). Patterns and trends in sources of information about sex among young people in Britain: evidence from three National Surveys of Sexual Attitudes and Lifestyles. *BMJ open*, 5(3).
- Vamos, S. D., Xie, X., & Yeung, P. (2020). Effects of a Health Education Course on Pre-Service Teachers' Perceived Knowledge, Skills, Preparedness, and Beliefs in Teaching Health Education. *Journal of School Health*, 90(3), 224-233.
- Van Teijlingen, E., Reid, J., Shucksmith, J., Harris, F., Philip, K., Imamura, M., & Penney, G. (2007). Embarrassment as a key emotion in young people talking about sexual health. *Sociological research online*, 12(2), 1-16. Accessed 3/5/2014 from: http://www.socresonline.org.uk/12/2/van_teijlingen.html
- UNESCO (2018). International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach. Accessed 5/10/2019 from <https://www.unaids.org/sites/default/files/mediaasset/ITGSEen.pdf>
- Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., & Shlonsky, A. (2018). School-based education programs for the prevention of child sexual abuse: A Cochrane systematic review and meta-analysis. *Research on social work practice*, 28(1), 33-55.
- Wood, J., McKay, A., Wentland J., & Byers, S. (2020). Attitudes towards sexual health education in schools: A national survey of parents

- in Canada. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 30(1), 39-55.
- Wood, S. Y., Rogow, D., & Stines, F. (2015). Preparing teachers to deliver gender-focused sexuality/HIV education: A case study from Nigeria. *Sex Education*, 15(6), 671-685.
- Xiong, Z., Warwick, I., & Challes, S. (2020). Understanding novice teachers' perspectives on China's sexuality education: a study based on the national pre-service teacher education programme. *Sex Education*, 20(3), 252-266.
- Young, H., Long, S. J., Hallingberg, B., Fletcher, A., Hewitt, G., Murphy, S., & Moore, G. F. (2018). School practices important for students' sexual health: analysis of the school health research network survey in Wales. *The European Journal of Public Health*, 28(2), 309-314.
- Αυγερινού, Ι. Β. (2010). Σεξουαλική αγωγή: αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης για τις δυσκολίες εφαρμογής και αξιολόγηση σχετικού παιδαγωγικού υλικού στα νηπιαγωγεία του Δήμου Βόλου (Master's thesis).
- Γερούκη Μ (2011). Η σεξουαλική αγωγή στο Σχολείο. Θεωρία και Πράξη/Οι απόψεις των εκπαιδευτικών. Εκδόσεις Μαράθια .
- Ζαφειροπούλου, Κ. (2015). Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία: Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών. Αθήνα: Κριτική.
- Οικογενειακός Προγραμματισμός (2014 Β). Αντιλήψεις και στάσεις των εφήβων όσον αφορά τη δημιουργία υγιών διαπροσωπικών σχέσεων και οι ανάγκες τους σε σχέση με την Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στα σχολεία. Implementing Mandatory Sexuality Education for teens- IMSEER (EEA/CY03/3.40)
- Παπάνης, Ε. (2011). Η αυτοεκτίμηση: Θεωρία και αξιολόγηση. Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Στάππα-Μουρτζίνη, Μ. (2010). Αγωγή Υγείας: Βασικές αρχές-Σχεδιασμός προγράμματος-Εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

The effectiveness of sex education intervention in Primary school teachers and health visitors in Cyprus

Anastasia Christofi

Dr., Visitor Lecturer Frederick University, Cyprus

ABSTRACT

Introduction: The effectiveness of sex education programs depends, to a great extent, on the effectiveness of the instructor. The instructor's education in the area is crucial to the success of the program.

Aim: The purpose of this study was to evaluate the effectiveness of a sex education intervention to sex educators (school teachers and health visitors) in Primary Education in Cyprus and the investigation of the effectiveness of their cooperation in teaching the subject.

Methodology: The sample of the educational intervention consisted of 18 people (12 health visitors and 6 primary school teachers). The research tools used were the semi-structured questionnaire, the Greek self-esteem measurement scale, the observation and the interview protocols. For the statistical analysis of the data, the statistical package of data analysis SPSS version 22 was used, namely the frequency distribution methods (cumulative frequency), t-test analysis for dependent samples and qualitative analysis of the interviews.

Results: The results revealed that there were differences in the averages (means) before and after the educational intervention in the perceptions of the sample about the characteristics of the sex education instructor (20.27 / 23.00) and the level that the sample ranks itself in these characteristics (18.88 / 21.33), which were statistically significant ($p = 0.40$, $p = 0.03$ respectively). In addition, it was found that the majority of the sample wants to cooperate in the teaching of sex education.

Conclusions: The findings suggest that the educational intervention applied was effective as it improved the perceptions, knowledge, skills, abilities and comfort of the sample in teaching sex education. In addition, for more effective teaching of sex education, the need for cooperation of teachers and health visitors was identified. Therefore, it can be assumed that both pre and in-service training in the area of sex education as well as encouragement of cooperation between professionals will improve the effectiveness of sex education programs in schools.

Key words: sex education, training of sex educators, barriers to sex education, characteristics of a sex educator

Corresponding author: Anastasia Christofi
e-mail: chriana@cytanet.com.cy

Date of submission: 27/03/2021
Publication date: December 2021

Citation: Christofi A. (2022). The effectiveness of sex education intervention in Primary school teachers and health visitors in Cyprus. *Hellenic Journal of Nursing Science* 14(4): 34-46, doi: <https://doi.org/10.24283/hjns.202145>